

**КАСТОДИАНЫ САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАН БЭЛТГЭХ,
НЯГТЛАН БОДОХ БҮРТГЭЛ ХӨТЛӨХ ЗААВАР**

A-1. НИЙТЛЭГ ҮНДЭСЛЭЛ

- 1.1. Кастодианы үйл ажиллагаа эрхэлж буй этгээдийн нийтлэг зориулалттай санхүүгийн тайланг бэлтгэхэд энэ зааврыг мөрдөнө.
- 1.2. Энэхүү заавар нь Санхүүгийн тайлагналын Олон Улсын Стандарт (цаашид СТОУС гэх), Монгол улсад мөрдөгдөж буй нягтлан бодох бүртгэлийн үндсэн зарчмууд дээр үндэслэсэн бөгөөд энэ журамд нэмэлт өөрчлөлт оруулах асуудлыг зөвхөн Хороо шийдвэрлэнэ.
- 1.3. Кастодианы үйл ажиллагаа эрхэлж буй этгээд энэхүү зааварт тулгуурлан дотооддоо СТОУС болон Монгол улсад мөрдөгдөж буй нягтлан бодох бүртгэлийн үндсэн зарчмуудад бүрэн нийцсэн нягтлан бодох бүртгэлийн бодлого, журам, дансны дэлгэрэнгүй жагсаалтыг боловсруулж мөрдөх шаардлагатай.
- 1.4. Кастодиан нь анхан шатны болон нягтлан бодох бүртгэлийн баримт, маягт, санхүүгийн тайлангаа Нягтлан бодох бүртгэлийн тухай хууль, энэхүү заавар, сангийн нягтлан бодох бүртгэлийн дотоод бодлого, журамд заасны дагуу бүрдүүлж, хадгална.

A-2. КАСТОДИАНЫ САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАН

- 2.1. Санхүүгийн тайлангийн зорилго нь хэрэглэгчдийг эдийн засгийн шийдвэр гаргахад зориулан байгууллагын санхүүгийн байдал (хөрөнгө, өр төлбөр, өөрийн хөрөнгө), санхүүгийн үр дүн (ашиг, алдагдал), мөнгөн гүйлгээ, өмчийн өөрчлөлтийн тухай мэдээллээр хангахад оршино.
- 2.2. Кастодианы санхүүгийн тайланг энэ тогтоолын 3 дугаар хавсралтанд заасан маягт загвараар үнэн зөв бэлтгэж, толилуулна. Жилийн эцсийн санхүүгийн тайланд тодруулгыг бэлтгэж, хавсаргах ба харин сар, улирлын тайланд тодруулга бэлтгэх шаардлагагүй.
- 2.3. Кастодиан нь 3 дугаар хавсралтын дагуу бэлтгэсэн санхүүгийн тайлан, 2 дугаар хавсралтын дагуу бэлтгэсэн дансны үлдэгдлийн жагсаалтыг улирлаар бэлтгэж, дараа улирлын эхний сарын 20-ны дотор Хороонд хүргүүлнэ.
- 2.4. Кастодианы үйл ажиллагаа эрхэлж буй арилжааны банк нь 2 дугаар хавсралтын дагуу бэлтгэсэн дансны үлдэгдлийн жагсаалт, үйл ажиллагааны хэсэгчилсэн тайлан, санхүүгийн тайлангийн тодруулгын 19 дүгээр бүлгийн дагуу хийх тодруулгыг улирлаар бэлтгэж, дараа улирлын эхний сарын 20-ны дотор Хороонд хүргүүлнэ.
- 2.5. Кастодианы иж бүрэн санхүүгийн тайланд дараах тайлангууд багтана. Үүнд:
  - Санхүүгийн байдлын тайлан;
  - Орлогын дэлгэрэнгүй тайлан;
  - Өмчийн өөрчлөлтийн тайлан;
  - Мөнгөн гүйлгээний тайлан;
  - Санхүүгийн тайлангийн тодруулга.
- 2.6. Санхүүгийн тайланг бэлтгэхдээ дараах ерөнхий зарчмуудыг баримтална. Үүнд:

- а) СТОУС-ыг мөрдөх. Кастодианы нягтлан бодох бүртгэл хөтлөлт, санхүүгийн тайлагналд СТОУС-ыг мөрдөнө.
  - б) Нягтлан бодох бүртгэлийн суурь. Кастодианы нягтлан бодох бүртгэлийг аккруэл сууриар хөтөлнө. Нягтлан бодох бүртгэлийн аккруэл суурь гэж мөнгө хүлээн авсан эсвэл төлсөн эсэхээс үл хамааран орлогыг олсон тухай бүрт нь хүлээн зөвшөөрч бүртгэх аргыг хэлнэ.
  - в) Нягтлан бодох бүртгэлийн үзүүлэлтийн нэгж. Нягтлан бодох бүртгэлийн үзүүлэлтийн нэгж нь Монгол Улсын үндэсний мөнгөн тэмдэгт болох төгрөг, мөнгө байна.
  - г) Нягтлан бодох бүртгэлийн бодлогыг тууштай мөрдөх. Кастодианы нягтлан бодох бүртгэл хөтлөлт, санхүүгийн тайлагналд баримталсан нягтлан бодох бүртгэлийн бодлого, зарчмыг тууштай мөрдөнө.
  - д) Үнэн зөв толилуулга. Кастодианы санхүүгийн тайлангууд нь санхүүгийн байдал, санхүүгийн үр дүн, мөнгөн гүйлгээг үнэн зөв, бодитойгоор илэрхийлсэн байна. Санхүүгийн тайланд тоон болон чанарын үзүүлэлтүүдийг харгалзан, шаардлагатай бол нэмэлт тайлбар, тодруулгуудыг бэлтгэнэ.
  - е) Хэлбэрээс агуулгыг илүүтэй анхаарах. Аливаа мэдээлэлд ажил гүйлгээ, үйл явдлыг зохих ёсоор тусгахын тулд мэдээллийн агуулга, бодит байдлыг харгалзан үзсэний үндсэн дээр бүртгэнэ.
  - ё) Иж бүрэн байдал. Санхүүгийн тайланд тусгагдах мэдээллийн найдвартай байдлыг хангахын тулд мэдээллийг иж бүрнээр нь тусгана.
  - ж) Тасралтгүй байх зарчим. Кастодиан нь санхүүгийн тайланг бэлтгэх явцад үйл ажиллагаагаа тасралтгүй явагдах чадварт үнэлэлт дүгнэлт өгнө. Кастодианыг татан буулгах, түүний үйл ажиллагааг зогсоох шийдвэр гараагүй тохиолдолд тасралтгүй байх зарчмын дагуу санхүүгийн тайланг тасралтгүй бэлтгэнэ.
  - з) Илэрхийллийн тогтвортой байдал. Кастодианы үйл ажиллагаанд гарсан томоохон хэмжээний өөрчлөлтөөс бусад тохиолдолд санхүүгийн тайлангийн үзүүлэлтүүдийн илэрхийлэл болон түүний ангиллыг нэг тайлант үеэс нөгөө тайлант үед өөрчлөхгүй.
  - и) Санхүүгийн мэдээлэл харьцуулагдахуйц байх. Санхүүгийн тайлангийн тоон мэдээллийг арга зүйн хувьд тайлант хугацааны тоо мэдээллийг өмнөх тайлант хугацааны мэдээлэлтэй харьцуулж бэлтгэнэ.
  - й) Цаг хугацаандаа байх зарчим. Энэ нь хэрэглэгчдийн шийдвэрт нөлөөлөх боломжтой хугацаанд болон хуулиар заасан хугацаанд багтаан санхүүгийн тайланг бэлтгэж толилуулахыг ойлгоно.
  - к) Цэвэр дүн гаргах. СТОУС-д шаардсан эсвэл зөвшөөрсөнөөс бусад тохиолдлуудад хөрөнгө ба өр төлбөр, орлого болон зардлыг нэгтгэж, цэвэр дүнгээр тайлагнахгүй.
- 2.7. Санхүүгийн тайлангийн жил 1 дүгээр сарын 1-ний өдрөөс эхэлж 12 дугаар сарын 31-ний өдрөөр дуусгавар болно.
- 2.8. Кастодиан нь энэ тогтоолын 2 дугаар хавсралтанд заасан дансны жишиг жагсаалтыг үндэс болгон өөрийн үйл ажиллагаа, зохион байгуулалтын онцлогийг тусгасан дансны дэлгэрэнгүй жагсаалтыг боловсруулж, дотооддоо мөрдөнө.

А-3. ДАНСНЫ ЖИШИГ ЖАГСААЛТ

- 3.1. Дансны нэгдсэн жагсаалт нь кастодианы үйл ажиллагааны онцлогийг бүрэн тусгасан, нягтлан бодох бүртгэлээр дамжуулан хүлээн авах мэдээллийн хэрэгцээг бүрэн хангахуйц бүртгэлийн үйл ажиллагааг СТОУС-ын жишгийн дагуу ангилсан дансны нэр болон дугаараас бүрдсэн системчилсэн жагсаалт байна.
- 3.2. Дансны дугаар хэдэн оронтой байх нь тухайн кастодианы үйл ажиллагааны цар хүрээ, онцлог, удирдлагын мэдээллийн хэрэгцээнээс хамаарна.
- 3.3. Дансдыг кодчилах аргачлал нь улсын хэмжээнд нягтлан бодох бүртгэлийн мэдээллийн нэгдсэн систем бүрдүүлэх зорилгод нийцсэн байна.
- 3.4. Энэхүү зааварт нийцүүлэн үндсэн дансыг туслах дансанд хэрхэн ангилахыг кастодианы нягтлан бодох бүртгэлийн бодлогын баримт бичгээр тодорхойлж, нягтлан бодох бүртгэлийн бодлогын баримт бичгийг удирдлагаар батлуулж мөрдөнө.

Б. ХӨРӨНГӨ

Тодорхойлолт

Хөрөнгө гэдэг нь байгууллагын хяналтанд байгаа бөгөөд өнгөрсөн үйл явдлын үр дүнд үүсч, ирээдүйд эдийн засгийн үр өгөөж өгөх нөөц юм.

Ангилал

Санхүүгийн тайланд хөрөнгийг дараах байдлаар ангилж, толилуула.

- Мөнгө ба түүнтэй адилтгах хөрөнгө
- Хязгаарлагдсан мөнгөн хөрөнгө
- Бусдаас авах авлага
- Татварын авлага
- Хөрөнгө оруулалт
- Харилцагчийн үнэт цаас
- Урьдчилж төлсөн тооцоо
- Үндсэн хөрөнгө
- Биет бус хөрөнгө
- Хойшлогдсон татварын хөрөнгө

Хүлээн зөвшөөрөх

Хөрөнгийн хувьд ирээдүйд эдийн засгийн үр өгөөж өгөх магадлалтай бөгөөд өртгийг бодитой тооцох боломжтой үед хүлээн зөвшөөрч, бүртгэнэ.

Данснаас хасах

Хөрөнгийн бүх эрсдэл, өгөөжийг бусдад шилжүүлсэн эсхүл хөрөнгийн ашиглалтаас ирээдүйн эдийн засгийн үр өгөөж хүртэхгүй болсон үед хөрөнгийг данснаас хасч, бүртгэнэ.

Үнэлгээ, хэмжилт

Хөрөнгийн анхны өртөг нь тухайн хөрөнгийг олж авсан буюу худалдан авч бэлтгэсэн өдрийн бодит үнэ цэнээр тодорхойлогдоно.

Хөрөнгийн дараа үеийн үнэлгээ буюу санхүүгийн тайланд толилуулах дүн нь түүний ангиллаас шалтгаалан ялгаатай зарчмаар илэрхийлэгдэнэ.

Б-1. МӨНГӨ БА ТҮҮНТЭЙ АДИЛТГАХ ХӨРӨНГӨ, ХЯЗГААРЛАГДСАН МӨНГӨН ХӨРӨНГӨ

Тодорхойлолт

Мөнгө ба түүнтэй адилтгах хөрөнгө гэж үнэ цэнийн өөрчлөлтөөс өчүүхэн бага эрсдэлийг мэдэрдэг, түргэн борлогдох чадвартай хөрөнгийг хэлнэ. Үүнд касс дахь бэлэн мөнгө, банк, санхүүгийн байгууллага дахь харилцах, мөнгөтэй адилтгах бусад хөрөнгө багтана.

Кастодиан нь харилцагчийн хадгалуулсан мөнгөн хөрөнгийг өөрийн мөнгөн хөрөнгөөс тусгаарлаж, хязгаарлагдсан мөнгөн хөрөнгийн дансанд бүртгэж, толилуулна.

Үнэлгээ, хэмжилт

Мөнгө ба түүнтэй адилтгах хөрөнгийг анх хүлээн зөвшөөрөхдөө бодит үнэ цэнээр үнэлж, бүртгэх ба санхүүгийн тайланд хорогдуулсан өртгөөр үнэлж, толилуулна.

Гадаад валютаар илэрхийлэгдсэн мөнгө ба түүнтэй адилтгах хөрөнгийг Монголбанкны албан ханшаар тооцон төгрөгт хөрвүүлэн хүлээн зөвшөөрөх ба төгрөг, валютаар давхар бүртгэнэ. Тайлагналын өдөр гадаад валютыг тухайн өдрийн албан ханшаар дахин үнэлэх ба ханшийн тэгшитгэлээр үүссэн зөрүүг тайлант хугацааны орлого, зардлаар хүлээн зөвшөөрнө.

Нягтлан бодох бүртгэл хөтлөлт

Мөнгө ба түүнтэй адилтгах хөрөнгийн орлогын гүйлгээ хийхэд:

Дебет: Мөнгө ба түүнтэй адилтгах хөрөнгийн данс

Кредит: Холбогдох данс

Мөнгө ба түүнтэй адилтгах хөрөнгийн зарлагын гүйлгээ хийхэд:

Дебет: Холбогдох данс

Кредит: Мөнгө ба түүнтэй адилтгах хөрөнгийн данс

Харилцагч мөнгөн хөрөнгө хадгалуулахад:

Дебет: Хязгаарлагдсан мөнгөн хөрөнгө

Кредит: Харилцагчийн харилцах, хадгаламж

Харилцагчийн даалгавраар мөнгөн хөрөнгийн зарлагын гүйлгээ хийхэд:

Дебет: Харилцагчийн харилцах, хадгаламж

Кредит: Хязгаарлагдсан мөнгөн хөрөнгө

Харилцагч хадгалуулсан мөнгөө татан авахад:

Дебет: Харилцагчийн өмнө хүлээсэн үүрэг

Кредит: Хязгаарлагдсан мөнгөн хөрөнгө

Банк, санхүүгийн байгууллагад байршуулсан мөнгөн хөрөнгөнд хүү тооцож, хуримтлуулахад:

Дебет: Хуримтлуулж тооцсон хүүгийн авлага

Кредит: Хүүгийн орлого

Хуримтлуулсан хүү төлөгдөхөд:

Дебет: Мөнгө ба түүнтэй адилтгах хөрөнгийн данс

Кредит: Хуримтлуулж тооцсон хүүгийн авлага

Гадаад валютаар илэрхийлэгдсэн мөнгө ба түүнтэй адилтгах хөрөнгийн ханшийн тэгшитгэлээр гадаад валютын ханш өссөн бол:

Дебет: Мөнгө ба түүнтэй адилтгах хөрөнгийн данс

Кредит: Гадаад валютын ханшийн зөрүүгийн олз

Гадаад валютаар илэрхийлэгдсэн мөнгө ба түүнтэй адилтгах хөрөнгийн ханшийн тэгшитгэлээр гадаад валютын ханш буурсан бол:

Дебет: Гадаад валютын ханшийн зөрүүгийн гарз

Кредит: Мөнгө ба түүнтэй адилтгах хөрөнгийн данс

Б.2. АВЛАГА

Тодорхойлолт

Авлага гэж нийлүүлсэн бараа, ажил, үйлчилгээний үнэ эсхүл бусдаас авахаар хүлээн зөвшөөрөгдсөн санхүүгийн хөрөнгийн дүнг ойлгоно. Бусдаас авах авлагад харилцагчаас авах авлага, ХОМК-аас авах авлага, ногдол ашгийн авлага, хуримтлуулж тооцсон хүүгийн авлага, бусад авлага багтана. Харин татварын авлагыг тусад нь толилуулна.

Үнэлгээ, хэмжилт

Авлагыг анх хүлээн зөвшөөрөхдөө бодит үнэ цэнээр үнэлж, бүртгэх ба санхүүгийн тайланд хорогдуулсан өртгөөр үнэлж, толилуулна. Авлагын хорогдуулсан өртөг гэж анх хүлээн зөвшөөрсөн дүнгээс эргэн төлөлт болон эрсдэлийн санг хассан цэвэр дүнг хэлнэ.

Гадаад валютаар илэрхийлэгдсэн авлагыг Монголбанкны албан ханшаар тооцон төгрөгт хөрвүүлэн хүлээн зөвшөөрөх ба төгрөг, валютаар давхар бүртгэнэ. Тайлагналын өдөр гадаад валютыг тухайн өдрийн албан ханшаар дахин үнэлэх ба ханшийн тэгшитгэлээр үүссэн зөрүүг тайлант хугацааны орлого, зардлаар хүлээн зөвшөөрнө.

Нягтлан бодох бүртгэл хөтлөлт

Авлагыг хүлээн зөвшөөрч, бүртгэхэд:

Дебет: Авлагын данс
Кредит: Холбогдох данс

Авлага төлөгдөхөд:

Дебет: Мөнгө ба түүнтэй адилтгах хөрөнгийн данс
Кредит: Авлагын данс

Авлагад эрсдэлийн сан байгуулахад:

Дебет: Эрсдэлийн сангийн зардал
Кредит: Авлагын эрсдэлийн сангийн данс

Авлагын эрсдэлийн сангаас авлагыг хаасан бол:

Дебет: Авлагын эрсдэлийн сангийн данс
Кредит: Авлагын данс

Б.3. ХӨРӨНГӨ ОРУУЛАЛТ

Тодорхойлолт

Хөрөнгө оруулалтанд кастодианы өөрийн хөрөнгийг худалдан авч, эзэмшиж буй үнэт цаас, дериватив хэрэгслийг бүртгэнэ. Үүнийг үнэт цаасны төрлөөр ангилж, бүртгэнэ.

Хөрөнгө оруулалт нь үнэт цаасаар оруулсан хөрөнгө оруулалт болон охин, хараат компани, хамтарсан үйлдвэрт оруулсан хөрөнгө оруулалтаас бүрдэнэ.

Үнэт цаасаар оруулсан хөрөнгө оруулалтын ангилал ба үнэлгээ, хэмжилт

Үнэт цаасаар оруулсан хөрөнгө оруулалтыг дөрөв ангилж, бүртгэнэ.

- Арилжааны буюу ашиг алдагдлаарх бодит үнэ цэнээр илэрхийлэх үнэт цаас
- Хугацааны эцэс хүртэл эзэмших үнэт цаас
- Зээл ба авлага гэж ангилсан үнэт цаас
- Борлуулахад бэлэн үнэт цаас

Арилжааны буюу ашиг алдагдлаарх бодит үнэ цэнээр илэрхийлэх үнэт цаас

Ашиг олох зорилгоор худалдан аваад, богино хугацаанд эргүүлэн худалдаж ашиг олох зориулалттай өрийн ба өмчийн үнэт цаасыг арилжааны үнэт цаас гэж ангилна. Мөн дараах нөхцөлд үнэт цаасыг ашиг, алдагдлаарх бодит үнэ цэнээр илэрхийлэх үнэт цаасанд ангилж, бүртгэнэ: (а) үнэт цаасыг холбогдох хөрөнгө, өр төлбөрийн бүртгэлийн нийцлийг хангах үүднээс энэ ангилалд бүртгэсэн үед; эсвэл (б) санхүүгийн хөрөнгө, өр төлбөрийг нийцүүлэн удирдаж, бодит үнэ цэнээр үнэлсэн. Дериватив санхүүгийн хэрэгсэл энэ ангилалд багтана.

Арилжааны үнэт цаас буюу ашиг, алдагдлаарх бодит үнэ цэнээр илэрхийлэх үнэт цаасыг анх хүлээн зөвшөөрөхдөө бодит үнэ цэнээр үнэлнэ. Энэ ангиллын үнэт цаасны арилжаатай холбоотой аливаа төлбөр, шимтгэлийг шууд зардалд бүртгэнэ.

Энэ ангиллын үнэт цаасыг тодорхой хугацааны давтамжтайгаар бодит үнэ цэнээр нь дахин үнэлэх ба бодит үнэ цэнийн өсөлт, бууралтыг үнэлгээний орлого, зардалд бүртгэнэ.

Бодит үнэ цэн гэж ажил гүйлгээг бүртгэх өдөр зах зээлийн оролцогчдын хооронд байнга хийгдэх арилжаагаар хөрөнгийг худалдан авах буюу өр төлбөрт шилжүүлэх үнэ юм. Бодит үнэ цэнийг тодорхойлоход ашиглагдах мэдээллийн эх сурвалж гурван түвшинд хуваагдана. Үүнд:

- Нэгдүгээр түвшний мэдээлэл нь хөрөнгө, өр төлбөрийн идэвхитэй зах зээлийн залруулаагүй үнэ юм. Хөрөнгө, өр төлбөрийн арилжааны давтамж, хэмжээний хувьд хүрэлцээтэй бөгөөд үндэслэлтэй мэдээллээр тогтмол хангах зах зээлийг идэвхтэй зах зээл гэнэ.
- Хоёрдугаар түвшний мэдээлэл нь хөрөнгө, өр төлбөртэй холбоотойгоор шууд болон шууд бусаар олж авах боломжтой бөгөөд нэгдүгээр түвшний мэдээллээс бусад мэдээлэл юм. Үүнд дараах мэдээлэл багтана:
  - Ижил төстэй хөрөнгө, өр төлбөрийн идэвхтэй зах зээлийн үнэ
  - Яг ижил эсхүл ижил төстэй хөрөнгө, өр төлбөрийн идэвхитэй бус зах зээлийн жишиг үнэ
  - Хөрөнгө, өр төлбөрийн зах зээлийн үнэ ханшийн бус мэдээлэл, тухайлбал хүүгийн түвшин, өгөөжийн муруй, таамаглаж буй түвшин, өрийн хэрэгсэлийн хүүгийн зөрүүний түвшин
  - Зах зээлийн нийтлэг мэдээллээс гарган авсан эсхүл тэдгээр мэдээллийг ашиглан корреляц болон бусад аргаар тооцоолж гаргасан мэдээлэл
- Гуравдугаар түвшний мэдээлэл нь хөрөнгө, өр төлбөртэй холбоотойгоор шууд олдохгүй мэдээлэл юм. Өөрөөр хэлбэл илэрхий бус, ихээхэн залруулга, тохируулга хийх шаардлагатай мэдээллийн эх сурвалжийг гуравдугаар түвшинд хамруулна.

Хугацааны эцэс хүртэл эзэмших үнэт цаас

Тодорхой, тогтмол төлбөрийн хуваарьтай, тогтсон хугацаанд дуусгавар болох үнэт цаасыг нэрлэсэн хугацааг нь хүртэл эзэмшихээр шийдвэрлэсэн бол “Хугацааны эцэс хүртэл эзэмших үнэт цаас” гэж ангилна.

Хугацааны эцэс хүртэл эзэмшихээр ангилсан үнэт цаасыг анх хүлээн зөвшөөрөхдөө бодит үнэ цэн дээр холбогдох шууд зардлыг нэмсэн дүнгээр бүртгэнэ.

Хугацааны эцэс хүртэл эзэмших үнэт цаасыг санхүүгийн тайланд хорогдуулсан өртгөөр үнэлж, толилуулна.

Үнэт цаасны хорогдуулсан өртгийг тооцохдоо анх хүлээн зөвшөөрсөн үнээс үндсэн төлбөрийн төлөлтийг хасч, үр ашигт хүүгийн аргаар тооцоолсон урамшууллын хорогдуулалтыг хасах эсвэл хямдруулалтын хорогдуулалтыг нэмнэ.

Хугацааны эцэс хүртэл эзэмшихээр ангилсан үнэт цаасны ангиллыг тусгайлан заасан нөхцөл байдлаас бусад тохиолдолд өөрчлөхийг хориглоно. Хэрэв хугацааны эцэс хүртэл эзэмших

үнэт цаасыг хугацааг нь дуустал эзэмшилгүйгээр харин зориулалтыг нь өөрчилж, бусдад худалдан борлуулах буюу шилжүүлсэн бол ийм арилжаа хийгдсэн тайлант үеэс хойш хоёроос доошгүй жил ямарваа үнэт цаасыг “Хугацааны эцэс хүртэл эзэмших” ангиллаар ангилах эрхгүй болно.

Зээл ба авлага гэж ангилсан үнэт цаас

Зээл ба авлага гэж ангилсан үнэт цаас гэдэг нь идэвхтэй зах зээлийн жишиг үнэгүй бөгөөд тодорхой мөнгөн дүн бүхий, дериватив бус санхүүгийн хөрөнгийг хэлэх ба үүнд арилжаалах зориулалттай эзэмшиж буй болон борлуулах зориулалттай хөрөнгийг хамруулахгүй.

Борлуулахад бэлэн үнэт цаас

Дээрх гурван ангилалд багтаагүй үнэт цаасыг “борлуулахад бэлэн үнэт цаас”-аар ангилна.

Борлуулахад бэлэн үнэт цаасыг анх хүлээн зөвшөөрөхдөө бодит үнэ цэн дээр холбогдох шууд зардлыг нэмсэн дүнгээр бүртгэнэ.

Санхүүгийн тайланд борлуулахад бэлэн үнэт цаасыг бодит үнэ цэнээр нь үнэлж, толилуулах ба бодит үнийн өсөлт, бууралтыг үнэт цаасны дахин үнэлгээний сан дансанд хуримтлуулна. Үнэт цаасыг бусдад худалдах буюу шилжүүлэн данснаас хасах үед дахин үнэлгээний сангийн үлдэгдлийг тайлант үеийн орлого, зардалд шилжүүлэн бүртгэнэ.

Охин, хараат компани, хамтарсан үйлдвэрт оруулсан хөрөнгө оруулалтын үнэлгээ, хэмжилт

Охин компани гэж компанийн хяналтанд буй аж ахуйн нэгжийг хэлнэ. Өгөөж хүртэхийн тулд охин компанийн санхүү ба үйл ажиллагааг бодлогын түвшинд удирдах эрх мэдлийг хяналт гэнэ. Компани охин компанид оруулсан хөрөнгийн хэмжээгээрээ ашиг хүртэх эрх үүссэн бөгөөд охин компани дахь эрх мэдлээрээ дамжуулан ашигт нөлөөлөх боломжтой үед охин компанид хяналтаа тогтоосон гэж үзнэ.

Хөрөнгө оруулагчийн охин компани эсвэл хамтын хөрөнгө оруулалтын аль ч биш бөгөөд хөрөнгө оруулагчийн зүгээс мэдэгдэхүйц нөлөө бүхий аж ахуйн нэгжийг хараат компани гэнэ. Аж ахуйн нэгжийн үйл ажиллагааны бодлогын түвшний шийдвэр гаргахад оролцох эрхтэй боловч хяналт тогтоогоогүй бол мэдэгдэхүйц нөлөө гэнэ.

Хоёр ба түүнээс дээш оролцогч талууд үйл ажиллагаанд тавих хяналтыг гэрээгээр тохиролцож санхүүгийн болон үндсэн үйл ажиллагааны талаар шийдвэр гаргахад хамтын хэлцэл байгуулж, хамтын хяналтандаа байлгах аж ахуйн нэгжийг хамтын хяналттай аж ахуйн нэгж гэнэ.

Хараат компани ба хамтын хяналттай компанид оруулсан хөрөнгийг оруулалтыг өмчийн аргаар бүртгэнэ. Өмчийн арга гэдэг нь хөрөнгө оруулалтыг эхэлж өртгөөр нь хүлээн зөвшөөрч, дараагийн тайлант үед хараат ба хамтын хяналттай компанийн өөрийн хөрөнгөнд гарсан өөрчлөлтийг банкны эзэмшлийн хувиар тохируулан бүртгэх аргыг хэлнэ.

Охин компанид оруулсан хөрөнгө оруулалтыг өртгөөр эсхүл бодит үнэ цэнээр хэмжиж, бүртгэнэ.

Эзэмшиж буй өмчийн үнэт цаастай холбогдуулан ногдол ашиг авах эрх үүсч, авах магадлалтай гэж үзвэл ногдол ашгийн орлогыг хүлээн зөвшөөрч, бүртгэнэ.

Урт хугацаат өрийн үнэт цаасны хүүгийн орлогыг үр ашигт хүүгийн аргаар тооцоолж, хүлээн зөвшөөрнө.

Хөрөнгө оруулалтын үнэ цэнийн бууралт

Хөрөнгө оруулалтанд СТОУС-ын дагуу эрсдэлийн сан байгуулна.

Нягтлан бодох бүртгэл хөтлөлт

Санхүүгийн хэрэгслийг худалдан авч, хөрөнгө оруулахад:

Дебет: Хөрөнгө оруулалтын холбогдох данс
Кредит: Мөнгө ба түүнтэй адилтгах хөрөнгийн данс

Дахин үнэлгээний үр дүнд үнэт цаасны үнэ өсч, олз хүлээн зөвшөөрсөн бол:

Дебет: Хөрөнгө оруулалтын холбогдох данс
Кредит: Санхүүгийн хэрэгслийн үнэлгээний олз

Дахин үнэлгээний үр дүнд үнэт цаасны үнэ буурч, гарз хүлээн зөвшөөрсөн бол:

Дебет: Санхүүгийн хэрэгслийн үнэлгээний гарз
Кредит: Хөрөнгө оруулалтын холбогдох данс

Өрийн хэрэгслийн хүүг хуримтлуулахад:

Дебет: Хуримтлуулж тооцсон хүүгийн авлага
Кредит: Хүүгийн орлого

Хуримтлуулж тооцсон хүү төлөгдөхөд:

Дебет: Мөнгө ба түүнтэй адилтгах хөрөнгийн данс
Кредит: Хуримтлуулж тооцсон хүүгийн авлага

Зарласан ногдол ашгийг хуримтлуулахад:

Дебет: Ногдол ашгийн авлага
Кредит: Ногдол ашгийн орлого

Хуримтлуулсан ногдол ашиг төлөгдөхөд:

Дебет: Мөнгө ба түүнтэй адилтгах хөрөнгийн данс
Кредит: Ногдол ашгийн авлага

Өрийн хэрэгслийн хугацаа дуусч, эргэн төлөгдөхөд:

Дебет: Мөнгө ба түүнтэй адилтгах хөрөнгийн данс
Кредит: Хөрөнгө оруулалтын холбогдох данс

Санхүүгийн хэрэгслийг борлуулахад:

Дебет: Мөнгө ба түүнтэй адилтгах хөрөнгийн данс
Кредит: Хөрөнгө оруулалтын холбогдох данс

Хэрэв санхүүгийн хэрэгслийг ашигтай борлуулсан бол:

Дебет: Мөнгө ба түүнтэй адилтгах хөрөнгийн данс
Кредит: Санхүүгийн хэрэгслийн арилжааны олз
Кредит: Хөрөнгө оруулалтын холбогдох данс

Хэрэв санхүүгийн хэрэгслийг алдагдалтай борлуулсан бол:

Дебет: Мөнгө ба түүнтэй адилтгах хөрөнгийн данс
Дебет: Санхүүгийн хэрэгслийн арилжааны гарз

Үнэ цэн буурсан хөрөнгө оруулалтанд эрсдэлийн сан байгуулахад:

Дебет: Эрсдэлийн сангийн зардал
Кредит: Эрсдэлийн сангийн данс

Эрсдэлийн сангаас хөрөнгийг хаасан бол:

Дебет: Эрсдэлийн сангийн данс
Кредит: Хөрөнгө оруулалтын холбогдох данс

Б.4. ХАРИЛЦАГЧИЙН ҮНЭТ ЦААС

Тодорхойлолт

Харилцагчийн кастодианд байршуулж, хадгалуулсан үнэт цаасыг харилцагчийн үнэ цаас дансанд бүртгэж, толилуулна. Харилцагчийн үнэт цаасыг үнэт цаасны төвлөрсөн хадгаламжийн байгууллага дахь болон кастодиан дахь гэсэн төрөл хувааж, бүртгэнэ.

Үнэлгээ, хэмжилт

Харилцагчийн үнэт цаасыг анх хүлээн зөвшөөрөхдөө өртгөөр үнэлж, бүртгэх ба санхүүгийн тайланд бодит үнэ цэнээр үнэлж, толилуулна. Өөрөөр хэлбэл үнэт цаасыг тодорхой хугацааны давтамжтайгаар бодит үнэ цэнээр нь дахин үнэлэх ба бодит үнэ цэнийн өсөлт, бууралтыг үнэлгээний орлого, зардалд бүртгэнэ.

Харилцагчийн хадгалуулсан хөрөнгийг “Харилцагчийн өмнө хүлээсэн үүрэг” гэсэн өр төлбөрийн дансанд давхар бүртгэх ба энэ дансны үнэт цаасанд харгалзах үлдэгдэл нь “Харилцагчийн үнэт цаас” дансны үлдэгдэлтэй тэнцэнэ.

Нягтлан бодох бүртгэл хөтлөлт

Харилцагчийн мөнгөн хөрөнгөөр үнэт цаас худалдан авахад:

Дебет: Харилцагчийн үнэт цаас

Кредит: Хязгаарлагдсан мөнгөн хөрөнгө

Энэ үед харилцагчийн хадгалуулсан хөрөнгийн ангиллыг өөрчилж, харгалзах өр төлбөрийн дансд хооронд бичилт хийнэ:

Дебет: Харилцагчийн өмнө хүлээсэн үүрэг - Үнэт цаас

Кредит: Харилцагчийн өмнө хүлээсэн үүрэг - Мөнгөн хөрөнгө

Дахин үнэлгээний үр дүнд үнэт цаасны үнэ өсч, олз хүлээн зөвшөөрсөн бол:

Дебет: Харилцагчийн үнэт цаас

Кредит: Санхүүгийн хэрэгслийн үнэлгээний олз

Энэ үед харилцагчийн өмнө хүлээсэн үүргийг мөн дахин үнэлж, дээр бүртгэсэн үнэлгээний олзыг хааж бүртгэнэ:

Дебет: Санхүүгийн хэрэгслийн үнэлгээний олз

Кредит: Харилцагчийн өмнө хүлээсэн үүрэг

Дахин үнэлгээний үр дүнд үнэт цаасны үнэ буурч, гарз хүлээн зөвшөөрсөн бол:

Дебет: Санхүүгийн хэрэгслийн үнэлгээний гарз

Кредит: Харилцагчийн үнэт цаас

Энэ үед харилцагчийн өмнө хүлээсэн үүргийг мөн дахин үнэлж, дээр бүртгэсэн үнэлгээний гарзыг хааж бүртгэнэ:

Дебет: Харилцагчийн өмнө хүлээсэн үүрэг

Кредит: Санхүүгийн хэрэгслийн үнэлгээний гарз

Харилцагчийн үнэт цаасыг худалдан, борлуулахад:

Дебет: Хязгаарласан мөнгөн хөрөнгө

Кредит: Харилцагчийн үнэт цаас

Энэ үед харилцагчийн хадгалуулсан хөрөнгийн ангиллыг өөрчилж, харгалзах өр төлбөрийн дансд хооронд бичилт хийнэ:

Дебет: Харилцагчийн өмнө хүлээсэн үүрэг - Мөнгөн хөрөнгө

Кредит: Харилцагчийн өмнө хүлээсэн үүрэг - Үнэт цаас

Хэрэв санхүүгийн хэрэгслийг ашигтай борлуулсан бол:

Дебет: Хязгаарласан мөнгөн хөрөнгө
Кредит: Санхүүгийн хэрэгслийн арилжааны олз
Кредит: Харилцагчийн үнэт цаас

Энэ үед арилжааны олзыг харилцагчийн өмнө хүлээсэн үүргийн дансанд хаана:

Дебет: Санхүүгийн хэрэгслийн арилжааны олз
Кредит: Харилцагчийн өмнө хүлээсэн үүрэг

Хэрэв санхүүгийн хэрэгслийг алдагдалтай борлуулсан бол:

Дебет: Хязгаарласан мөнгөн хөрөнгө
Дебет: Санхүүгийн хэрэгслийн арилжааны гарз
Кредит: Харилцагчийн үнэт цаас

Энэ үед арилжааны гарзыг харилцагчийн өмнө хүлээсэн үүргийн дансанд хаана:

Дебет: Харилцагчийн өмнө хүлээсэн үүрэг
Кредит: Санхүүгийн хэрэгслийн арилжааны гарз

Б.5. УРЬДЧИЛЖ ТӨЛСӨН ТООЦОО

Тодорхойлолт

Урьдчилж төлсөн тооцоонд бусдаас авах бараа, ажил, үйлчилгээнд төлсөн урьдчилгаа төлбөр, барьцаа хөрөнгө зэргийг бүртгэнэ.

Үнэлгээ, хэмжилт

Урьдчилж төлсөн тооцоог өртгөөр буюу төлсөн мөнгөн дүнгээр үнэлж, толилуулна.

Данснаас хасах

Урьдчилж төлсөн зардлыг хэрэгжсэн үед зарлагадаж бүртгэнэ.

Нягтлан бодох бүртгэл хөтлөлт

Дараа тооцоо хийхээр урьдчилгаа төлбөр шилжүүлэхэд эсхүл барьцаа хөрөнгө байршуулахад:

Дебет: Урьдчилж төлсөн тооцоо
Кредит: Мөнгө ба түүнтэй адилтгах хөрөнгийн данс

Зардлыг хүлээн зөвшөөрөхдөө:

Дебет: Холбогдох зардлын данс
Кредит: Урьдчилж төлсөн тооцоо

Барьцаа хөрөнгийг эргүүлэн авахад:

Дебет: Мөнгө ба түүнтэй адилтгах хөрөнгийн данс
Кредит: Урьдчилж төлсөн тооцоо

Б.6. ҮНДСЭН ХӨРӨНГӨ, БИЕТ БУС ХӨРӨНГӨ

Тодорхойлолт

Үндсэн хөрөнгө нь ажил, үйлчилгээ үзүүлэх, эсвэл захиргааны зориулалтаар ашиглах зорилгоор байгууллагын өмчлөлд байгаа бөгөөд нэгээс дээш жилээр ашиглагдах биет хөрөнгө юм. Үндсэн хөрөнгөнд газрын сайжруулалт, барилга, байгууламж, тоног төхөөрөмж, компьютер хэрэгсэл гэх мэт хөрөнгө хамрагдана.

Биет бус хөрөнгө нь биет шинж чанаргүй, тодорхойлж болохуйц, мөнгөн бус хөрөнгө юм. Үүнд программ хангамж, патент хамрагдана.

Үнэлгээ, хэмжилт

Үндсэн хөрөнгө, биет бус хөрөнгийг худалдан авсан бол анхны өртөг нь хөнгөлөлт, буцаалтыг хассан худалдан авалтын үнэ, гаалийн татвар, буцаан олгогдохгүй худалдааны татвар болон тухайн хөрөнгийг ашиглахад бэлэн болгож байршуулах ба ашиглахад шаардлагатай нөхцлийг хангахад шууд хамаарах зардал зэргээс бүрдэнэ.

Үндсэн хөрөнгийг өөрөө барьж байгуулсан бол хөрөнгийн анхны өртөг нь барилгын материал, шууд холбогдох цалин хөлс, тэтгэвэр тэтгэмж, талбай бэлтгэх зардал, бусад холбогдох нэмэлт зардал болон барилгын ажлыг гэрээгээр гүйцэтгэгчид төлөх төлбөр зэргээс бүрдэнэ. Энэ тохиолдолд хөрөнгийн өртөгт НББОУС 23-д заасан шалгуурыг хангасан хүүгийн зардлыг оруулах ба харин хэвийн бус хорогдол гэж үзэх зардлыг оруулахгүй.

Үндсэн хөрөнгө, биет бус хөрөнгийг өртгийн загвар ба дахин үнэлгээний загварын аль тохиромжтойгоор бүртгэж, санхүүгийн тайланд толилуулна.

Хөрөнгийг бүртгэх өртгийн загвар гэдэг нь дээрх эргэлтийн бус хөрөнгийг санхүүгийн тайланд толилуулахдаа анхны өртгөөс хуримтлагдсан элэгдэл, үнэ цэнийн бууралтыг хассан цэвэр дүнгээр буюу өртгөөр үнэлж илэрхийлэхийг ойлгоно. Үндсэн хөрөнгийн элэгдэл байгуулах бодлого нь татварын хуулиар тогтоосон хувь хэмжээнээс зөрүүтэй бол зөрүүг хойшлогдсон татварын хөрөнгө, өр төлбөрөөр бүртгэж, тайлагнана.

Хөрөнгийг бүртгэх дахин үнэлгээний загвар гэдэг нь хөрөнгийг хуримтлагдсан элэгдэл, үнэ цэнийн бууралтыг тусгасан бодит үнэ цэнийг илтгэх дүнгээр үнэлэхийг ойлгоно. Энэ тохиолдолд тодорхой хугацааны давтамжтайгаар дахин үнэлгээг үргэлжлүүлэн хийх шаардлагатай болно. Дахин үнэлгээг хийх давтамж нь хөрөнгийн бодит үнэ цэнийн өөрчлөлтөөс шалтгаална. Хөрөнгийн дансны үнэ ба бодит үнэ цэнийн хооронд материаллаг зөрүү үүсч байвал зайлшгүй дахин үнэлгээг хийнэ.

Нягтлан бодох бүртгэл хөтлөлт

Эргэлтийн бус хөрөнгө худалдан авсан бол анхны өртгөөр нь:

Дебет: Холбогдох эргэлтийн бус хөрөнгийн данс
Кредит: Мөнгө ба түүнтэй адилтгах хөрөнгийн данс

Хөрөнгөнд элэгдэл байгуулахдаа:

Дебет: Элэгдлийн зардал
Кредит: Холбогдох хуримтлагдсан элэгдэл

Дахин үнэлгээний үр дүнд хөрөнгийн дансны үнэ нэмэгдсэн нөхцөлд дахин үнэлгээний олзод бүртгэнэ:

Дебет: Холбогдох эргэлтийн бус хөрөнгийн данс
Кредит: Хөрөнгийн дахин үнэлгээний нэмэгдэл

Дахин үнэлгээний үр дүнд хөрөнгийн дансны үнэ буурсан бол бууралтыг үндсэн хөрөнгийн үнэ цэнийн бууралтын зардалд бүртгэнэ:

Дебет: Хөрөнгийн дахин үнэлгээний гарз
Кредит: Холбогдох эргэлтийн бус хөрөнгийн данс

Хэрэв эргэлтийн бус хөрөнгийг алдагдалтай худалдсан бол:

Дебет: Мөнгө ба түүнтэй адилтгах хөрөнгийн данс (худалдан авсан дүнгээр)
Дебет: Хөрөнгө борлуулсны гарз (зөрүүгээр)
Кредит: Холбогдох эргэлтийн бус хөрөнгийн данс (дансны үнээр)

Хэрэв эргэлтийн бус хөрөнгийг ашигтай худалдсан бол:

Дебет: Мөнгө ба түүнтэй адилтгах хөрөнгийн данс (худалдан авсан дүнгээр)

Кредит: Хөрөнгө борлуулсны олз (зөрүүгээр)

Кредит: Холбогдох эргэлтийн бус хөрөнгийн данс (дансны үнээр)

В. ӨР ТӨЛБӨР

Тодорхойлолт

Өнгөрсөн үйл ажиллагааны үр дүнд бий болсон, эдийн засгийн өгөөжийг өөртөө агуулж буй нөөцийн гадагшлах урсгалаар төлөгдөхөөр хүлээгдэж буй бөгөөд байгууллагын бусдын өмнө хүлээх үүрэг хариуцлагыг өр төлбөр гэнэ.

Ангилал

Санхүүгийн тайланд өр төлбөрийг дараах байдлаар ангилж, толилуулна.

- Бусдад өгөх өглөг
- Харилцагчийн өмнө хүлээсэн үүрэг
- Татварын өглөг
- Урьдчилж орсон орлого
- Нөөц (өр төлбөр)
- Хойшлогдсон татварын өглөг

Хүлээн зөвшөөрөх

Хүлээсэн үүргээ биелүүлснээр эдийн засгийн өгөөж буурах магадлалтай бөгөөд дүнг нь бодитой хэмжих боломжтой тохиолдолд өр төлбөрийг санхүүгийн тайланд хүлээн зөвшөөрч, толилуулна.

Данснаас хасах

Гэрээ, хэлцлээр хүлээсэн үүргийг бүрэн биелүүлсэн, гэрээний хугацаа дуусгавар болсон, эсхүл үүргээс чөлөөлөгдсөн нөхцөлд өр төлбөрийг данснаас хасч, бүртгэнэ.

В.1. БУСДАД ӨГӨХ ӨГЛӨГ

Тодорхойлолт

Бусдад өгөх өглөг гэж бусад этгээдэд мөнгө ба бусад санхүүгийн хөрөнгийг шилжүүлэхээр хүлээсэн гэрээний үүргийг ойлгоно. Үүнд ногдол ашгийн өглөг, төвлөрсөн хадгаламжийн байгууллагад өгөх өглөг, төлбөр тооцооны байгууллагад өгөх өглөг багтана.

Үнэлгээ, хэмжилт

Өглөгийг анх хүлээн зөвшөөрөхдөө бодит үнэ цэнээр үнэлж, бүртгэх ба санхүүгийн тайланд хорогдуулсан өртгөөр үнэлж, толилуулна.

Нягтлан бодох бүртгэл хөтлөлт

Зардлыг хуримтлуулж, өглөг хүлээн зөвшөөрч бүртгэхэд:

Дебет: Холбогдох зардлын данс

Кредит: Бусдад өгөх өглөг

Өглөгийг төлж барагдуулахад:

Дебет: Бусдад өгөх өглөг

Кредит: Мөнгө ба түүнтэй адилтгах хөрөнгийн данс

В.2. ХАРИЛЦАГЧИЙН ӨМНӨ ХҮЛЭЭСЭН ҮҮРЭГ

Тодорхойлолт

Харилцагчийн өмнө хүлээсэн үүрэг гэж харилцагчийн байршуулж, хадгалуулсан мөнгөн хөрөнгө, үнэт цаасыг бүртгэх данс бөгөөд хэлнэ. Харилцагчийн өмнө хүлээсэн үүргийг харилцагч тус бүрээр данс нээж, бүртгэнэ.

Үнэлгээ, хэмжилт

Харилцагчийн харилцахыг анх хүлээн зөвшөөрөхдөө бодит үнэ цэнээр үнэлж, бүртгэх ба санхүүгийн тайланд хорогдуулсан өртгөөр үнэлж, толилуулна.

Харилцагчийн өмнө хүлээсэн үүргийг өртгөөр үнэлж, толилуулна.

Нягтлан бодох бүртгэл хөтлөлт

Харилцагч данс нээлгэж, орлогын гүйлгээ хийхэд:

Дебет: Хязгаарлагдсан мөнгөн хөрөнгө

Кредит: Харилцагчийн харилцах, хадгаламж

Харилцагч дансаа хаах эсхүл зарлагын гүйлгээ хийхэд:

Дебет: Харилцагчийн харилцах, хадгаламж

Кредит: Хязгаарлагдсан мөнгөн хөрөнгө

В.3. УРЬДЧИЛЖ ОРСОН ОРЛОГО

Тодорхойлолт

Урьдчилж орсон орлого гэж ажил, үйлчилгээг гүйцэтгэж дуусаагүй тул хойшлуулан бүртгэсэн урьдчилгаа төлбөрийг хэлнэ. Ажил, үйлчилгээг гүйцэтгэсний дараа орлогыг хүлээн зөвшөөрч, урьдчилж орсон орлогыг бууруулна.

Үнэлгээ, хэмжилт

Урьдчилж орсон орлогыг төлөгдсөн дүнгээр үнэлж, толилуулна.

Нягтлан бодох бүртгэл хөтлөлт

Урьдчилгаа төлбөр төлөгдөхөд:

Дебет: Мөнгө ба түүнтэй адилтгах хөрөнгийн данс

Кредит: Урьдчилж орсон орлого

Орлогыг хүлээн зөвшөөрч бүртгэхэд:

Дебет: Урьдчилж орсон орлого

Кредит: Холбогдох орлогын данс

Г. ЭЗДИЙН ӨМЧ

Тодорхойлолт

Эздийн өмч нь кастодианы бүх өр төлбөрийг барагдуулсны дараа үлдэх хөрөнгө юм.

Ангилал

Санхүүгийн байдлын тайланд эздийн өмчийг дараах байдлаар ангилж, толилуулна.

- Хувь нийлүүлсэн хөрөнгө
- Хуримтлагдсан ашиг, алдагдал
- Эздийн өмчийн бусад дансд

Нягтлан бодох бүртгэл хөтлөлт

Кастодианыг үүсгэн байгуулах үед хувь нийлүүлсэн хөрөнгийн дүнгээр:

Дебет: Мөнгө ба түүнтэй адилтгах хөрөнгийн данс
Кредит: Хувь нийлүүлсэн хөрөнгө

Хувьцаа эзэмшигчдэд ногдол ашиг зарласан бол:

Дебет: Хуримтлагдсан ашиг, алдагдал
Кредит: Ногдол ашгийн өглөг

Зарласан ногдол ашгийг төлөхөд:

Дебет: Ногдол ашгийн өглөг
Кредит: Мөнгө ба түүнтэй адилтгах хөрөнгийн данс

Хуримтлагдсан ашгаас тусгай зориулалт бүхий сан байгуулсан бол:

Дебет: Хуримтлагдсан ашиг, алдагдал
Кредит: Холбогдох сангийн данс (Эздийн өмчийн бусад дансд)

Тусгай зориулалт бүхий сангаас зориулалтын дагуу хөрөнгө зарцуулсан бол:

Дебет: Холбогдох сангийн данс
Кредит: Мөнгө ба түүнтэй адилтгах хөрөнгийн данс

Д. ОРЛОГО БА ЗАРДАЛ

Тодорхойлолт

Орлого нь тайлант хугацаанд хөрөнгийн дотогшлох урсгал болон хөрөнгийн сайжруулалт, эсвэл хувьцаа эзэмшигчдээс оруулсан хөрөнгөтэй холбоогүйгээр өөрийн хөрөнгийг нэмэгдүүлж, өр төлбөрийг бууруулах хэлбэрээр гарах эдийн засгийн үр өгөөжийн өсөлт юм.

Олз, гарз гэж сангийн үйл ажиллагааны явцад үүссэн, бодит ба бодит бус боловч орлого, зардлын тодорхойлолтонд нийцэх бусад зүйлсийг ойлгоно. Гадаад валютын ханшийн зөрүүгийн олз, гарз, санхүүгийн хэрэгслийн үнэлгээний ба арилжааны олз, гарз зэргийг тусад нь бүртгэж, санхүүгийн тайланд толилуулна. Эдгээрээс бусад олз, гарзыг бусад орлого, зардалд тайлагнана.

Зардал нь хувьцаа эзэмшигчдэд олгосон хуваарилалттай холбоогүй, өөрийн хөрөнгийг бууруулж буй хөрөнгийн хорогдол буюу гадагшлах урсгал эсвэл өр төлбөр үүсэх зэрэг хэлбэрээр тайлант хугацаанд бий болсон эдийн засгийн өгөөжийн бууралт юм.

Ангилал

Санхүүгийн тайланд орлогыг дараах байдлаар ангилж, толилуулна.

- Үйлчилгээний хураамж, шимтгэлийн орлого
- Хүүгийн орлого
- Бусад орлого

Үйлчилгээний хураамж, шимтгэлийн орлого гэрээний дагуу байгууллагын үзүүлсэн үйлчилгээний хураамж, шимтгэлийг аккруэл сууриар хүлээн зөвшөөрч, бүртгэсэн орлого хамрагдана.

Санхүүгийн тайланд зардлыг дараах байдлаар ангилж, толилуулна.

- Хураамж, шимтгэлийн зардал
- Цалин хөлс, нэмэгдэл
- НДШ-ийн зардал

- Сургалт
- Элэгдэл, хорогдол
- Түрээс
- Ашиглалтын зардал
- Бичиг хэргийн зардал
- Харуул, аюулгүй байдлын зардал
- Харилцаа, холбооны зардал
- Санхүүгийн зардал
- Мэдээллийн технологийн зардал
- Зохицуулах үйлчилгээний хөлс
- Даатгалын зардал
- Орлогын албан татварын зардал
- Бусад зардал

Хүлээн зөвшөөрөх

Орлого, зардал, олз, гарзын дүнг бодитой тооцон гаргах боломжтой бөгөөд ажил гүйлгээний эцсийн өгөөжийг хүртэх магадлалтай эсхүл ажил гүйлгээний үр дүнд эдийн засгийн өгөөж буурсан нөхцөлд хүлээн зөвшөөрнө.

Үнэлгээ, хэмжилт

Орлогыг хүлээн авсан мөнгө эсвэл үүссэн авлагын бодит үнэ цэнээр үнэлнэ.

Зардлыг төлсөн мөнгө эсвэл үүссэн өглөгийн бодит үнэ цэнээр үнэлнэ.

Нягтлан бодох бүртгэл хөтлөлт

Ажил, үйлчилгээ үзүүлээд төлбөрийг авахад:

Дебет: Мөнгө ба түүнтэй адилтгах хөрөнгийн данс

Кредит: Үйлчилгээний хураамж, шимтгэлийн орлого

Ажил, үйлчилгээ үзүүлсэн боловч төлбөрийг хараахан аваагүй бол авлага хүлээн зөвшөөрнө:

Дебет: Бусдаас авах авлага

Кредит: Холбогдох орлогын данс

Гарсан зардлыг мөнгөөр төлөхөд:

Дебет: Холбогдох зардлын данс

Кредит: Мөнгө ба түүнтэй адилтгах хөрөнгийн данс

Зардлыг хуримтлуулж, өглөгөөр хүлээн зөвшөөрч бүртгэхэд:

Дебет: Холбогдох зардлын данс

Кредит: Бусад өгөх өглөг

Д-1. ОРЛОГЫН АЛБАН ТАТВАР

Тодорхойлолт

Тайлант хугацааны татвар гэдэг нь холбогдох хууль тогтоомжийн дагуу тайлант хугацааны татвар ногдуулах орлогоос тооцоолж гаргасан, төлөх ёстой орлогын албан татварын дүн юм. Тайлант хугацааны татварыг давуулан төлсөн буюу илүү төлсөн бол татварын авлага дансанд, харин төлөөгүй бол татварын өглөг дансанд бүртгэнэ.

Хойшлогдсон татварын өглөг гэдэг нь татвар ногдох түр зөрүүгээс шалтгаалан ирээдүйн тайлант хугацаанд төлөх орлогын албан татварын өглөгийн дүн юм. Хойшлогдсон татварын хөрөнгө гэдэг нь хасагдах түр зөрүү, татварын алдагдлыг дараагийн тайлант үерүү

шилжүүлэх, ашиглагдаагүй татварын хөнгөлөлтийг дараагийн үерүү шилжүүлэхтэй тус тус холбоотойгоор ирээдүйн тайлант үед нөхөгдөх орлогын татварын дүнг хэлнэ.

Үнэлгээ, хэмжилт

Хойшлогдсон татварын хөрөнгө, өр төлбөрийг тэдгээр нь ирээдүйд бий болох буюу хэрэгжих магадлалтай тохиолдолд л зөвхөн хүлээн зөвшөөрнө. Татварын түр зөрүүг бүртгэхэд үүссэн хойшлогдсон татварын өглөг, хойшлогдсон татварын хөрөнгө данс нь тодорхой хугацааны дараа нөхөгдөж үлдэгдэлгүй болно.

Нягтлан бодох бүртгэл хөтлөлт

Орлогын албан татварыг урьдчилж төлөхөд татварын авлагад бүртгэнэ:

Дебет: Татварын авлага

Кредит: Мөнгө ба түүнтэй адилтгах хөрөнгийн данс

Татварын хувь хэмжээгээр тооцоолсон тайлант хугацаанд хамаарах татварыг ААНОАТ-ын өглөгт бүртгэнэ:

Дебет: Татварын зардал

Кредит: Татварын өглөг

Хувьцаа эзэмшигчдэд хуваарилсан ногдол ашигт татвар ногдуулж, суутган авсан бол:

Дебет: Ногдол ашгийн өглөг

Кредит: Татварын өглөг

Хууль тогтоомжийн дагуу хувь хүнд хамаарах орлогод татвар ногдуулж, бүртгэхэд:

Дебет: Холбогдох данс

Кредит: Татварын өглөг

Татварын авлага, өглөгийг хааж цэвэршүүлэхэд:

Дебет: Татварын өглөг

Кредит: Татварын авлага

Татварын түр зөрүүгийн нөлөөгөөр хойшлогдсон татварын хөрөнгө үүсэхэд:

Дебет: Хойшлогдсон татварын хөрөнгө

Кредит: Татварын өглөг

Хойшлогдсон татварын хөрөнгийг бууруулж тохируулахад:

Дебет: Татварын зардал

Кредит: Хойшлогдсон татварын хөрөнгө

Татварын түр зөрүүгийн нөлөөгөөр хойшлогдсон татварын өглөг үүсэхэд:

Дебет: Татварын зардал

Кредит: Хойшлогдсон татварын өглөг

Хойшлогдсон татварын өглөгийг татварын зөрүүгээр бууруулж тохируулахад:

Дебет: Хойшлогдсон татварын өглөг

Кредит: Татварын өглөг

E. ТЭНЦЛИЙН ГАДУУРХ ДАНСД

Тодорхойлолт

Тэнцлийн гадуурх дансд нь санхүүгийн тайланд хүлээн зөвшөөрөх шалгуурыг хангаагүй боловч дэлгэрүүлж бүртгэн, тодруулах шаардлагатай зүйлсийг бүртгэх дансд юм.

Ангилал

Тэнцлийн гадуурх дансыг дараах байдлаар ангилж, толилуулна. Үүнд:

- Хүлээсэн болзошгүй үүрэг
- Харилцагчийн хадгалуулсан хөрөнгө
- Бусад дансд

Хүлээсэн болзошгүй үүрэг

Хүлээсэн болзошгүй үүргийн дансанд гэрээ, хэлцлийн үндсэн дээр бусдын өмнө хөрөнгө оруулалтын сангийн хүлээсэн үүргийг бүртгэнэ.

Кастодиан бусдын өмнө үүрэг хүлээсэн бол хүлээсэн үүргийн нийт дүнгээр “Хүлээсэн болзошгүй үүрэг”-ийн дансанд орлогодоно. Хүлээсэн үүргээ биелүүлсэн, үүргээс чөлөөлөгдсөн, үүрэг хүлээсэн хугацаа дуусгавар болсон, үүргийг цуцалсан зэрэг шалтгаанаар хүлээсэн үүрэг дуусгавар болоход энэ данснаас зарлагадана.

Харилцагчийн хадгалуулсан хөрөнгө

Кастодиан үйлчилгээ үзүүлэхээр хөрөнгө авах бүртгээ хүлээн авсан хөрөнгийн төрлөөс хамаарч холбогдох дансад тэнцлийн гадуурх зүйлс болгон бүртгэнэ.

Харилцагч үнэт цаасыг эргүүлэн татах хүсэлт гаргавал холбогдох дүнг тэнцлийн гадуурх данснаас зарлагадна.

Харилцагчийн байршуулсан хөрөнгийг үнэт цаасны төрлөөр ангилж, тоо ширхэгээр болон мөнгөн дүнгээр бүртгэнэ.

Бусад дансд

Тэнцлийн гадуурх бусад дансад дээр дурдсанаас бусад хөрөнгийг нэр төрлөөр нь ангилж, тоо ширхэгээр бүртгэнэ. Шаардлагатай нөхцөлд мөнгөн дүнгээр давхар бүртгэж болно.

Дээрх хөрөнгийг хүлээн зөвшөөрч санхүүгийн тайланд толилуулахад тэнцлийн гадуурх дансыг орлогодох ба данснаас хасахад тэнцлийн гадуурх данснаас зарлагадана.

Е. КАСТОДИАНЫ ХАРИЛЦАГЧИЙН ДАНСД

Тодорхойлолт

Харилцагчийн дансдын тэнцэл нь кастодианы харилцагчдын мөнгөн хөрөнгө, үнэт цаасыг тусгаарлан бүртгэж, тайлагнах зорилготой дансд юм.

Ангилал

Харилцагчийн дансдын тэнцэл хоёр хэсгээс бүрдэнэ. Үүнд актив дансд буюу кастодианы хадгалж буй үнэт цаас, бусад хөрөнгийг хадгалж буй газраар харуулсан үлдэгдэл, пассив дансд буюу кастодианы харилцагч бүрээр нээсэн нэрийн дансд хамрагдана.

Актив дансыг дараах байдлаар ангилж, толилуулна:

- Төвлөрсөн хадгаламжийн байгууллага дахь үнэт цаас
- Кастодиан дахь үнэт цаас

Пассив дансыг дараах байдлаар ангилж, толилуулна:

- Харилцагчийн эзэмшилд байгаа үнэт цаас
- Глобал кастодиан банкны эзэмшилд байгаа үнэт цаас
- Хөрөнгө оруулалтын сангийн эзэмшилд байгаа үнэт цаас

Бүртгэл, үнэлгээ

Актив дансдын үлдэгдлийн нийлбэр нь пассив дансдын нийт үлдэгдэлтэй тэнцүү байна.

Харилцагчийн дансдын тэнцэлийг кастодианы хадгалж буй үнэт цаас, бусад хөрөнгийн хувьд болон харилцагч нэг бүрээр бэлтгэж болно.

Харилцагчийн дансдын тэнцэл дээрх харилцагчийн эзэмшлийн эрх болон шилжилтийн гүйлгээ нь үнэт цаасны тоо ширхгээр хийгдэнэ.

Харилцагчийн дансдын тэнцэл дэх харилцагчийн эзэмшлийн үнэт цаасыг давхар бичилтийн зарчмаар бүртгэнэ. Өөрөөр хэлбэл гүйлгээг актив тал буюу үнэт цаасыг хадгалж буй газраар бүртгэхийн зэрэгцээ пассив данс болох үнэт цаасны эзэмшигчдийн нэрийн дансанд давхар бүртгэж, толилуулна.

Эмхэтгэсэн гүйлгээ баланс, дэлгэрэнгүй гүйлгээ баланс, нийт баланс болон дэлгэрэнгүй үлдэгдлэл баланс гэх мэт тайлангуудыг кастодианы бүртгэлийн програм хангамжийг ашиглан бэлтгэж болно.

Кастодианы бүртгэлийн програм хангамж нь дараах үйлдлүүдийг хийх боломжтой байна:

- Үнэт цаасны арилжааны гүйлгээ /DVP эсвэл DFP/
- Үнэт цаасны дебит / кредит гүйлгээ /орлого, зарлага/
- Компанийн үйл ажиллагаа (corporate action). Үүнд:
  - Ногдол ашиг /банкны баланс дээрх харилцагчийн нэрийн дансанд бүртгэх/
  - Бондын купоны болон үндсэн төлбөр /банкны баланс дээрх харилцагчийн нэрийн дансанд бүртгэх/
  - Үнэт цаас хуваах
  - Үнэт цаас хөрвүүлэх
- Шимтгэл авах
- Мэдээллийн шинж чанартай гүйлгээ
- Шаардлагатай тайлангууд гаргах
- Шаардлагатай SWIFT форматын мэдээлэл хүлээн авах болон үүсгэх
- Үнэт цаасны ханш оруулах
- Өдөр өндөрлөх

КАСТОДИАНЫ ДАНСНЫ ЖИШИГ ЖАГСААЛТ

д/д	Дансны бүлэг, нэр	Дансны код	Үлдэгдэл
1	ХӨРӨНГӨ	1XXXX	
2	Мөнгө ба түүнтэй адилтгах хөрөнгө	10000-11000	
	Касс дахь бэлэн мөнгө	10100	
	Банк, санхүүгийн байгууллагад байршуулсан харилцах	11200	
	Мөнгөтэй адилтгах хөрөнгө	11300	
3	Хязгаарлагдсан мөнгөн хөрөнгө	12000	
	Банк, санхүүгийн байгууллагад байршуулсан харилцах	12100	
4	Бусдаас авах авлага	13000	
	Харилцагчаас авах авлага	13100	
	ХОМК-аас авах авлага	13200	
	Ногдол ашгийн авлага	13300	
	Хуримтлуулж тооцсон хүүгийн авлага	13400	
	Бусад авлага	13500	
	Авлагын эрсдэлийн сан	13600	
5	Татварын авлага	14000	
	ААНОАТ-ын авлага	14010	
	ХХОАТ-ын авлага	14020	
	НӨАТ-ын авлага	14030	
	Бусад татварын авлага	14040	
6	Хөрөнгө оруулалт	15000	
	Арилжааны буюу ашиг алдагдлаарх бодит үнэ цэнээр илэрхийлэх үнэт цаас	15100	
	Хугацааны эцэс хүртэл эзэмших үнэт цаас	15200	
	Зээл ба авлага гэж ангилсан үнэт цаас	15300	
	Борлуулахад бэлэн үнэт цаас	15400	
	Хараат компани, хамтарсан үйлдвэрт оруулсан хөрөнгө оруулалт	15500	
	Охин компанид оруулсан хөрөнгө оруулалт	15600	
	Эрсдэлийн сан	15700	
7	Харилцагчийн үнэт цаас	16000	
	Засгийн газрын өрийн хэрэгсэл	16010	
	Засгийн газрын баталгаатай өрийн хэрэгсэл	16020	
	Аймаг, нийслэлийн Засаг даргын гаргасан өрийн хэрэгсэл	16030	
	Хувьцаат компанийн хувьцаа	16040	
	Компанийн өрийн хэрэгсэл	16050	
	Хөрөнгөөр баталгаажсан үнэт цаас	16060	
	Хөрөнгө оруулалтын сангийн нэгж эрх	16070	
	Хамтын хөрөнгө оруулалтын сан	16071	
	Хувийн хөрөнгө оруулалтын сан	16072	
	Гадаадын үнэт цаас	16080	
	Бусад өрийн хэрэгсэл	16090	
	Бусад өмчийн хэрэгсэл	16100	
8	Урьдчилж төлсөн тооцоо	17000	
	Урьдчилгаа төлбөр	17100	
	Урьдчилж төлсөн зардал	17200	
	Бусад	17300	
9	Үндсэн хөрөнгө	18000	
	Газрын сайжруулалт	18100	
	Анхны өртөг	18110	

д/д	Дансны бүлэг, нэр	Дансны код	Үлдэгдэл
	Хуримтлагдсан элэгдэл, үнэ цэнийн бууралт	18120	
	Барилга, байгууламж	18200	
	Анхны өртөг	18210	
	Хуримтлагдсан элэгдэл, үнэ цэнийн бууралт	18220	
	Тоног, төхөөрөмж	18300	
	Анхны өртөг	18310	
	Хуримтлагдсан элэгдэл, үнэ цэнийн бууралт	18320	
	Компьютер, хэрэгсэл	18400	
	Анхны өртөг	18410	
	Хуримтлагдсан элэгдэл, үнэ цэнийн бууралт	18420	
	Бусад	18500	
	Анхны өртөг	18510	
	Хуримтлагдсан элэгдэл, үнэ цэнийн бууралт	18520	
10	Биет бус хөрөнгө	19000	
	Программ хангамж	19100	
	Анхны өртөг	19110	
	Хуримтлагдсан хорогдол, үнэ цэнийн бууралт	19120	
	Патент	19200	
	Анхны өртөг	19210	
	Хуримтлагдсан хорогдол, үнэ цэнийн бууралт	19220	
	Бусад биет бус хөрөнгө	19300	
	Анхны өртөг	19310	
	Хуримтлагдсан хорогдол, үнэ цэнийн бууралт	19320	
11	Хойшлогдсон татварын хөрөнгө	20000	
	ӨР ТӨЛБӨР	3XXXX	
12	Бусад өгөх өглөг	31000	
	Ногдол ашгийн өглөг	31100	
	Хуримтлуулж тооцсон хүүгийн өглөг	31200	
	Төвлөрсөн хадгаламжийн байгууллагад өгөх өглөг	31300	
	Төлбөр тооцооны байгууллагад өгөх өглөг	31400	
	Бусад өглөг	31500	
13	Харилцагчийн өмнө хүлээсэн үүрэг	32000	
	Глобал кастодианы эзэмшилд байгаа хөрөнгө	32100	
	Мөнгөн хэлбэрээр	32110	
	Үнэт цаас хэлбэрээр	32120	
	Хөрөнгө оруулалтын сангийн эзэмшилд байгаа хөрөнгө	32200	
	Мөнгөн хэлбэрээр	32210	
	Үнэт цаас хэлбэрээр	32220	
	Бусад харилцагчийн эзэмшилд байгаа хөрөнгө	32300	
	Мөнгөн хэлбэрээр	32310	
	Үнэт цаас хэлбэрээр	32320	
14	Татварын өглөг	33000	
	ААНОАТ-ын өглөг	33010	
	ХХОАТ-ын өглөг	33020	
	НӨАТ-ын өглөг	33030	
	Бусад татварын өглөг	33040	
15	Урьдчилж орсон орлого	34000	
16	Нөөц (өр төлбөр)	35000	
17	Хойшлогдсон татварын өглөг	36000	
	ЭЗДИЙН ӨМЧ	4XXXX	
18	Хувь нийлүүлсэн хөрөнгө	41000	
19	Хуримтлагдсан ашиг, алдагдал	42000	

д/д	Дансны бүлэг, нэр	Дансны код	Үлдэгдэл
20	Эздийн өмчийн бусад дансд	43000	
	Хөрөнгийн дахин үнэлгээний нэмэгдэл	43100	
	Үнэт цаасны дахин үнэлгээний сан	43200	
	Үйл ажиллагааны эрсдэлийн сан	43300	
	Бусад	43400	
	ОРЛОГО	5XXXX	
21	Үйлчилгээний хураамж, шимтгэлийн орлого	51000	
	Үндсэн үйлчилгээний шимтгэл	51100	
	Бусад үйлчилгээний шимтгэл	51200	
22	Хүүгийн орлого	52000	
23	Бусад орлого	53000	
	ЗАРДАЛ	60000	
24	Хураамж, шимтгэлийн зардал	60010	
25	Цалин хөлс, нэмэгдэл	60020	
26	НДШ-ийн зардал	60030	
27	Сургалт	60040	
28	Элэгдэл, хорогдол	60050	
29	Түрээс	60060	
30	Ашиглалтын зардал	60070	
31	Бичиг хэргийн зардал	60080	
32	Харуул, аюулгүй байдлын зардал	60090	
33	Харилцаа, холбооны зардал	60100	
34	Санхүүгийн зардал	60110	
35	Мэдээллийн технологийн зардал	60120	
36	Зохицуулах үйлчилгээний хөлс	60130	
37	Даатгалын зардал	60140	
38	Бусад зардал	60150	
39	ОЛЗ, ГАРЗ	7XXXX	
	Гадаад валютын ханшийн зөрүүгийн олз, гарз	71000	
	Санхүүгийн хэрэгслийн үнэлгээний олз, гарз	72000	
	Санхүүгийн хэрэгслийн арилжааны олз, гарз	73000	
	Бусад олз, гарз	74000	
40	Орлогын албан татварын зардал	81000	
	Тайлант үеийн орлогын албан татварын зардал	81100	
	Хойшлогдсон татварын зардал	81200	
41	Тайлант үеийн цэвэр ашиг, алдагдал	82000	
	ТЭНЦЛИЙН ГАДУУРХ ДАНСД	91XXX- 93XXX	
42	Хүлээсэн болзошгүй үүрэг	91000	
43	Харилцагчийн хадгалуулсан хөрөнгө	92000	
44	Бусад дансд	93000	
	КАСТОИАНЫ ХАРИЛЦАГЧДЫН ДАНСД		
45	АКТИВ ДАНСД:	95XXX	
46	Төвлөрсөн хадгаламжийн байгууллага дахь үнэт цаас	95100	
	Засгийн газрын өрийн хэрэгсэл	95110	
	Засгийн газрын баталгаатай өрийн хэрэгсэл	95120	
	Аймаг, нийслэлийн Засаг даргын гаргасан өрийн хэрэгсэл	95130	
	Хувьцаат компанийн хувьцаа	95140	
	Компанийн өрийн хэрэгсэл	95150	
	Хөрөнгөөр баталгаажсан үнэт цаас	95160	

д/д	Дансны бүлэг, нэр	Дансны код	Үлдэгдэл
	Гадаадын үнэт цаас	95170	
	Бусад өрийн хэрэгсэл	95180	
	Бусад өмчийн хэрэгсэл	95190	
47	Кастодиан дахь үнэт цаас	95200	
	Компанийн өрийн хэрэгсэл	95210	
	Хөрөнгөөр баталгаажсан үнэт цаас	95220	
	Гадаадын үнэт цаас	95230	
	Бусад өрийн хэрэгсэл	95240	
	Бусад өмчийн хэрэгсэл	95250	
48	Бусад хөрөнгө	95300	
	ПАССИВ ДАНСД:	96XXX	
49	Харилцагчийн эзэмшилд байгаа хөрөнгө (Харилцагч тус бүрээр данс нээнэ)	96100 961XX	
50	Глобал кастодиан банкны эзэмшилд байгаа хөрөнгө (Глобал кастодиан банк тус бүрээр данс нээнэ)	96200 962XX	
51	Хөрөнгө оруулалтын сангийн эзэмшилд байгаа хөрөнгө (Хөрөнгө оруулалтын сан тус бүрээр данс нээнэ)	96300 963XX	
52	Бусад харилцагчийн эзэмшилд байгаа хөрөнгө (Харилцагч тус бүрээр данс нээнэ)	96400 964XX	

Санхүүгийн зохицуулах хорооны 2015
оны ... сарын ... -ний өдрийн ... дугаар
тогтоолын 3 дугаар хавсралт

Регистрийн дугаар:

Хаяг : _____

Шуудангийн хаяг : _____

Утас : _____ Факс : _____

Өмчийн хэлбэр : Төрийн . . . . . хувь Хувийн . . . . . хувь.

.....-ийн
..... ОНЫ .....
САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАН

Хянаж хүлээн авсан байгууллагын нэр	Сар, өдөр	Гарын үсэг

..... -ийн

..... оны ... -р сарын ...-ны өдрийн санхүүгийн тайлангийн

тухай мэдэгдэл

..... оны.....-р сарын ....-ны өдөр

Захирал _____, нягтлан бодогч _____ бид манай аж ахуйн нэгжийн тайлант хугацааны үйл ажиллагааны үр дүн, санхүүгийн байдлыг “Нягтлан бодох бүртгэлийн тухай” хуулийн 17.1 дэх заалт, Санхүүгийн Зохицуулах Хорооноос гаргасан журам, зааврын дагуу ... оны ... -р сарын ..... -ны өдрөөр гаргасан санхүүгийн тайланд үнэн зөв, бүрэн тусгасан болохыг баталж байна. Үүнд:

1. Бүх ажил гүйлгээ бодитоор гарсан бөгөөд холбогдох анхан шатны баримтыг үндэслэн нягтлан бодох бүртгэл, санхүүгийн тайланд үнэн зөв тусгасан
2. Санхүүгийн тайланд тусгагдсан бүх тооцоолол үнэн зөв хийгдсэн
3. Аж ахуйн нэгжийн үйл ажиллагааны эдийн засаг, санхүүгийн бүхий л үйл явцыг иж бүрэн хамарсан
4. Тайлант үеийн үр дүнд өмнөх оны ажил гүйлгээнээс шилжин тусгагдаагүй, мөн тайлант оны ажил гүйлгээнээс орхигдсон зүйл байхгүй
5. Бүх хөрөнгө, авлага, өр төлбөр, орлого, зардлыг холбогдох Санхүүгийн тайлагналын олон улсын стандартын дагуу үнэн зөв тусгасан
6. Энэ тайланд тусгагдсан бүхий л зүйл манай байгууллагын албан ёсны өмчлөлд байдаг бөгөөд орхигдсон зүйл үгүй болно.

(тамга тэмдэг, гарын үсэг)

Захирал _____ /...../

Нягтлан бодогч _____ /...../

Санхүүгийн байдлын тайлан

... оны ... сарын ...-ний өдөр
(төгрөгөөр)

Мөрийн дугаар	Санхүүгийн байдлын зүйлс	Эхний үлдэгдэл	Эцсийн үлдэгдэл
1	ХӨРӨНГӨ		
1.1	Мөнгө ба түүнтэй адилтгах хөрөнгө		
1.2	Хязгаарлагдсан мөнгөн хөрөнгө		
1.3	Бусдаас авах авлага		
1.4	Татварын авлага		
1.5	Хөрөнгө оруулалт		
1.6	Харилцагчийн үнэт цаас		
1.7	Урьдчилж төлсөн тооцоо		
1.8	Үндсэн хөрөнгө		
1.9	Биет бус хөрөнгө		
1.10	Хойшлогдсон татварын хөрөнгө		
1.11	Нийт хөрөнгийн дүн		
2	ӨР ТӨЛБӨР		
2.1	Бусдад өгөх өглөг		
2.2	Харилцагчийн өмнө хүлээсэн үүрэг		
2.3	Татварын өглөг		
2.4	Урьдчилж орсон орлого		
2.5	Нөөц (өр төлбөр)		
2.6	Хойшлогдсон татварын өглөг		
2.7	Нийт өр төлбөрийн дүн		
3	ЭЗДИЙН ӨМЧ		
3.1	Хувь нийлүүлсэн хөрөнгө		
3.2	Хуримтлагдсан ашиг, алдагдал		
3.3	Эздийн өмчийн бусад дансд		
3.4	Эздийн өмчийн нийт дүн		
4	Өр төлбөр ба эздийн өмчийн дүн		

(тамга тэмдэг, гарын үсэг)

Захирал _____ /...../

Нягтлан бодогч _____ /...../

Орлогын дэлгэрэнгүй тайлан

... оны ... сарын ...-ний өдөр
(төгрөгөөр)

Мөрийн дугаар	Орлого, зардлын зүйлс	Өмнөх үеийн дүн	Тайлант үеийн дүн
1	ОРЛОГО		
1.1	Үйлчилгээний хураамж, шимтгэлийн орлого		
1.2	Хүүгийн орлого		
1.3	Бусад орлого		
1.4	Нийт орлогын дүн		
2	ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ ЗАРДАЛ		
3	ОЛЗ, ГАРЗ		
4	ТАТВАРЫН ӨМНӨХ АШИГ, АЛДАГДАЛ		
5	Орлогын албан татварын зардал		
6	ТАЙЛАНТ ҮЕИЙН ЦЭВЭР АШИГ, АЛДАГДАЛ		
7	Бусад дэлгэрэнгүй орлого		
8	НИЙТ ОРЛОГО		
9	Хувьцааны нэгжид ногдол ашиг		

(тамга тэмдэг, гарын үсэг)

Захирал _____ /...../

Нягтлан бодогч _____ /...../

Өмчийн өөрчлөлтийн тайлан

... оны ... сарын ...-ний өдөр
(төгрөгөөр)

	Өөрийн хөрөнгийн зүйл	Хувь нийлүүлсэн хөрөнгө	Хуримтлагдсан ашиг, алдагдал	Эздийн өмчийн бусад дансд	Эздийн өмчийн нийт дүн
1	20... оны ....-р сарын .... –ны өдрийн үлдэгдэл				
2	Нягтлан бодох бүртгэлийн бодлогын өөрчлөлтийн нөлөө, алдааны залруулга				
3	Залруулсан үлдэгдэл				
4	Тайлант үеийн цэвэр ашиг, алдагдал				
5	Бусад дэлгэрэнгүй орлого				
6	Өмчид гарсан өөрчлөлт				
7	Зарласан ногдол ашиг				
8	20... оны ....-р сарын .... –ны өдрийн үлдэгдэл				
9	Нягтлан бодох бүртгэлийн бодлогын өөрчлөлтийн нөлөө, алдааны залруулга				
10	Залруулсан үлдэгдэл				
11	Тайлант үеийн цэвэр ашиг, алдагдал				
12	Бусад дэлгэрэнгүй орлого				
13	Өмчид гарсан өөрчлөлт				
14	Зарласан ногдол ашиг				
15	20... оны ....-р сарын ....ны өдрийн үлдэгдэл				

(тамга тэмдэг, гарын үсэг)

Захирал _____ /...../

Нягтлан бодогч _____ /...../

Мөнгөн гүйлгээний тайлан

... оны ... сарын ...-ний өдөр
(төгрөгөөр)

Мөрийн дугаар	Үзүүлэлт	Өмнөх үеийн дүн	Тайлант үеийн дүн
1	ҮНДСЭН ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ МӨНГӨН ГҮЙЛГЭЭ:		
1.1	Мөнгөн орлогын дүн (+)		
1.1.1	Үйлчилгээний хураамж, шимтгэлийн орлого		
1.1.2	Хүлээн авсан хүүгийн орлого		
1.1.3	Харилцагчийн өмнөөс цуглуулсан орлого		
1.1.4	Бусад мөнгөн орлого		
1.2	Мөнгөн зарлагын дүн (-)		
1.2.1	Төлсөн хураамж, шимтгэл		
1.2.2	Төлсөн хүү		
1.2.3	Харилцагчид шилжүүлсэн мөнгө		
1.2.4	Үйл ажиллагаатай холбоотой зардалд төлсөн		
1.2.5	Бусад мөнгөн зарлага		
1.3	Үндсэн үйл ажиллагааны цэвэр мөнгөн гүйлгээний дүн		
2	ХӨРӨНГӨ ОРУУЛАЛТЫН ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ МӨНГӨН ГҮЙЛГЭЭ:		
2.1	Мөнгөн орлогын дүн (+)		
2.1.1	Үндсэн хөрөнгө борлуулсны орлого		
2.1.2	Биет бус хөрөнгө борлуулсны орлого		
2.1.3	Бусад мөнгөн орлого		
2.2	Мөнгөн зарлагын дүн (-)		
2.2.1	Үндсэн хөрөнгө олж эзэмшихэд төлсөн		
2.2.2	Биет бус хөрөнгө олж эзэмшихэд төлсөн		
2.2.3	Бусад мөнгөн зарлага		
2.3	Хөрөнгө оруулалтын үйл ажиллагааны цэвэр мөнгөн гүйлгээний дүн		
3	САНХҮҮГИЙН ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ МӨНГӨН ГҮЙЛГЭЭ:		
3.1	Мөнгөн орлогын дүн (+)		
3.1.1	Хувьцаа гаргаснаас хүлээн авсан		
3.1.2	Бусад мөнгөн орлого		
3.2	Мөнгөн зарлагын дүн (-)		
3.2.1	Төлсөн ногдол ашиг		
3.2.2	Бусад мөнгөн зарлага		
3.3	Санхүүгийн үйл ажиллагааны цэвэр мөнгөн гүйлгээний дүн		
4	Валютын ханшийн зөрүү		
5	Бүх цэвэр мөнгөн гүйлгээ		
6	Мөнгө ба түүнтэй адилтгах хөрөнгийн эхний үлдэгдэл		
7	Мөнгө ба түүнтэй адилтгах хөрөнгийн эцсийн үлдэгдэл		

(тамга тэмдэг, гарын үсэг)

Захирал _____ /...../

Нягтлан бодогч _____ /...../

4. АВЛАГА

4.1 Бусдаас авах авлага

№	Төрөл	Эхний үлдэгдэл	Эцсийн үлдэгдэл
1	Харилцагчаас авах авлага		
2	ХОМК-аас авах авлага		
3	Ногдол ашгийн авлага		
4	Хуримтлуулж тооцсон хүүгийн авлага		
5	Бусад авлага		
6	Авлагын эрсдэлийн сан		
7	Нийт дүн		

4.2 Татварын авлага

№	Төрөл	Эхний үлдэгдэл	Эцсийн үлдэгдэл
1	ААНОАТ-ын авлага		
2	ХХОАТ-ын авлага		
3	НӨАТ-ын авлага		
4	Бусад татварын авлага		
5	Нийт дүн		

Тэмдэглэл. (Авлагатай холбоотой тайлбар, тэмдэглэлийг хийнэ.)

.....
.....
.....

5. ХӨРӨНГӨ ОРУУЛАЛТ

№	Төрөл	Эхний үлдэгдэл	Эцсийн үлдэгдэл
1	Арилжааны буюу ашиг алдагдлаарх бодит үнэ цэнээр илэрхийлэх үнэт цаас		
2	Хугацааны эцэс хүртэл эзэмших үнэт цаас		
3	Зээл ба авлага гэж ангилсан үнэт цаас		
4	Борлуулахад бэлэн үнэт цаас		
5	Хараат компани, хамтарсан үйлдвэрт оруулсан хөрөнгө оруулалт		
6	Охин компанид оруулсан хөрөнгө оруулалт		
7	Эрсдэлийн сан		
8	Нийт дүн		

Тэмдэглэл. (Хөрөнгө оруулалттай холбоотой тайлбар, тэмдэглэлийг хийнэ.)

.....
.....
.....

6. УРЬДЧИЛЖ ТӨЛСӨН ТООЦОО

№	Төрөл	Эхний үлдэгдэл	Эцсийн үлдэгдэл
1	Урьдчилгаа төлбөр		
2	Урьдчилж төлсөн зардал		
3			
4	Нийт дүн		

Тэмдэглэл. (Авлагатай холбоотой тайлбар, тэмдэглэлийг хийнэ.)

.....
.....
.....

7. ҮНДСЭН ХӨРӨНГӨ

№	Үзүүлэлт	Газрын сайжруулалт	Барилга, байгууламж	Тоног төхөөрөмж	Компьютер, хэрэгсэл	Бусад	Нийт дүн
1	ҮНДСЭН ХӨРӨНГӨ /ӨРТӨГ/						
1.1	Эхний үлдэгдэл						
1.2	Нэмэгдсэн дүн						
	Өөрөө үйлдвэрлэсэн						
	Худалдаж авсан						
	Үнэ төлбөргүй авсан						
	Дахин үнэлгээний нэмэгдэл						
1.3	Хасагдсан дүн (-)						
	Худалдсан						
	Үнэгүй шилжүүлсэн						
	Акталсан						
1.4	Дахин ангилсан						
1.6	Эцсийн үлдэгдэл						
2	ХУРИМТЛАГДСАН ЭЛЭГДЭЛ						
2.1	Эхний үлдэгдэл						
2.2	Нэмэгдсэн дүн						
	Байгуулсан элэгдэл						
	Дахин үнэлгээгээр нэмэгдсэн						
	Үнэ цэнийн бууралтын буцаалт						
2.3	Хасагдсан дүн						
	Данснаас хассан хөрөнгийн элэгдэл						
	Дахин үнэлгээгээр хасагдсан						
	Үнэ цэнийн бууралт						
2.4	Эцсийн үлдэгдэл						
3	ДАНСНЫ ЦЭВЭР ДҮН						
3.1	Эхний үлдэгдэл (1.1-2.1)						
3.2	Эцсийн үлдэгдэл (1.6-2.4)						

8. БИЕТ БУС ХӨРӨНГӨ

№	Үзүүлэлт	Программ хангамж	Патент	Бусад биет бус хөрөнгө	Нийт дүн
1	БИЕТ БУС ХӨРӨНГӨ /ӨРТӨГ/				
1.1	Эхний үлдэгдэл				
1.2	Нэмэгдсэн дүн				
	Өөрөө үйлдвэрлэсэн				
	Худалдаж авсан				
	Үнэ төлбөргүй авсан				
	Дахин үнэлгээний нэмэгдэл				
1.3	Хасагдсан дүн (-)				
	Худалдсан				
	Үнэгүй шилжүүлсэн				
	Акталсан				
1.4	Эцсийн үлдэгдэл				
2	ХУРИМТЛАГДСАН ХОРОГДОЛ				
2.1	Эхний үлдэгдэл				
2.2	Нэмэгдсэн дүн				
	Байгуулсан хорогдол				
	Дахин үнэлгээгээр нэмэгдсэн				
	Үнэ цэнийн бууралтын буцаалт				
2.3	Хасагдсан:				
	Данснаас хассан хөрөнгийн хорогдол				
	Дахин үнэлгээгээр хасагдсан				
	Үнэ цэнийн бууралт				
2.4	Эцсийн үлдэгдэл				

3	ДАНСНЫ ЦЭВЭР ДҮН			
3.1	Эхний үлдэгдэл (1.1-2.1)			
3.2	Эцсийн үлдэгдэл (1.4-2.4)			

9. ӨР ТӨЛБӨР

9.1 Бусдад өгөх өглөг

№	Төрөл	Эхний үлдэгдэл	Эцсийн үлдэгдэл
1	Ногдол ашгийн өглөг		
2	Хуримтлуулж тооцсон хүүгийн өглөг		
3	Төвлөрсөн хадгаламжийн байгууллагад өгөх өглөг		
4	Төлбөр тооцооны байгууллагад өгөх өглөг		
5	Бусад өглөг		
6	Нийт дүн		

9.2 Татварын өглөг

№	Төрөл	Эхний үлдэгдэл	Эцсийн үлдэгдэл
1	ААНОАТ-ын өглөг		
2	ХХОАТ-ын өглөг		
3	НӨАТ-ын өглөг		
4	Бусад татварын өглөг		
5	Нийт дүн		

Тэмдэглэл. (Өр төлбөртэй холбоотой тайлбар, тэмдэглэлийг хийнэ.)

.....

.....

.....

.....

10. ЭЗДИЙН ӨМЧ

Тэмдэглэл. (Эздийн өмчтэй холбоотой тайлбар, тэмдэглэлийг хийнэ.)

.....

.....

.....

.....

11. ОРЛОГО

11.1 Үйлчилгээний хураамж, шимтгэлийн орлого

№	Төрөл	Өмнөх оны дүн	Тайлант оны дүн
1	Үндсэн үйлчилгээний шимтгэл (үйлчилгээний нэр төрлөөр)		
2	Бусад үйлчилгээний шимтгэл (үйлчилгээний нэр төрлөөр)		
3	Нийт дүн		

Тэмдэглэл. (Орлоготой холбоотой тайлбар, тэмдэглэлийг хийнэ.)

.....

.....

.....

.....

12. ЗАРДАЛ

№	Төрөл	Өмнөх оны дүн	Тайлант оны дүн
1	Хураамж, шимтгэлийн зардал		
2	Цалин хөлс, нэмэгдэл		
3	НДШ-ийн зардал		
4	Сургалт		
5	Элэгдэл, хорогдол		
6	Түрээс		
7	Ашиглалтын зардал		
8	Бичиг хэргийн зардал		
9	Харуул, аюулгүй байдлын зардал		
10	Харилцаа, холбооны зардал		
11	Санхүүгийн зардал		
12	Мэдээллийн технологийн зардал		
13	Зохицуулах үйлчилгээний хөлс		
14	Даатгалын зардал		
15	Бусад зардал		
16	Нийт дүн		

13. ОЛЗ, ГАРЗ

№	Төрөл	Өмнөх оны дүн	Тайлант оны дүн
1	Гадаад валютын ханшийн зөрүүгийн олз, гарз		
2	Санхүүгийн хэрэгслийн үнэлгээний олз, гарз		
3	Санхүүгийн хэрэгслийн арилжааны олз, гарз		
4	Бусад олз, гарз		
5	Нийт дүн		

14. ОРЛОГЫН ТАТВАРЫН ЗАРДАЛ

№	Үзүүлэлт	Өмнөх оны дүн	Тайлант оны дүн
1	Тайлангийн үеийн орлогын татварын зардал		
2	Хойшлогдсон татварын зардал /орлого/		
3	Орлогын татварын зардал /орлого/ -ын нийт дүн		

Тэмдэглэл. (Орлогын татварын зардал /орлого/-ын бүрэлдэхүүн тус бүрээр тайлбар, тэмдэглэл хийнэ.)

.....

.....

.....

15. ХОЛБООТОЙ ТАЛУУДАЙ ХИЙСЭН АЖИЛ ГҮЙЛГЭЭ

15.1 Толгой компани, хамгийн дээд хяналт тавигч компани, хувь хүний талаарх мэдээлэл****

Үзүүлэлт	Толгой компани	Хамгийн дээд хяналт тавигч толгой компани	Хамгийн дээд хяналт тавигч хувь хүн	Тайлбар
Нэр				
Бүртгэгдсэн /оршин суугаа/ улс				
Эзэмшлийн хувь				

****- НББОУС- 24 Холбоотой талуудын тодруулга-д заасны дагуу тодруулна.

15.2 Тэргүүлэх удирдлагын бүрэлдэхүүнд олгосон нөхөн олговрын тухай мэдээлэл

Тэргүүлэх удирдлага гэдэгт

№	Нөхөн олговрын нэр	Өмнөх оны дүн	Тайлант оны дүн
1	Богино болон урт хугацааны тэтгэмж		
2	Ажил эрхлэлтийн дараах, ажлаас халагдсаны тэтгэмж		
3	Хувьцаанд суурилсан төлбөр		
4	Нийт дүн		

****- Тэргүүлэх удирдлагад ямар бүрэлдэхүүнийг хамруулснаа тодруулна. Тухайлбал, захирлуудын зөвлөл, удирдах зөвлөлийн гишүүд гэх мэт.

15.3 Холбоотой талуудтай хийсэн ажил гүйлгээ

№	Холбоотой талын нэр	Ажил гүйлгээний утга	Дүн	Тайлбар
1				
2				

16. БОЛЗОШГҮЙ ХӨРӨНГӨ БА ӨР ТӨЛБӨР

Тэмдэглэл. (Болзошгүй хөрөнгө ба өр төлбөрийн мөн чанар, хэрэв практик боломжтой бол тэдгээрийн санхүүгийн нөлөөллийн тооцооллыг тодруулна.)

.....

.....

.....

.....

17. ТАЙЛАГНАЛЫН ҮЕИЙН ДАРААХ ҮЙЛ ЯВДАЛ

Тэмдэглэл. (Тайлагналын өдрийн дараах үл залруулагдах үйл явдлын материаллаг ангилал тус бүрийн хувьд мөн чанар, санхүүгийн нөлөөллийн тооцоолол зэргийг тодруулж бусад тайлбар, тэмдэглэл хийнэ.)

.....

.....

.....

.....

18. ТЭНЦЛИЙН ГАДУУРХ ДАНСД

Төрөл	Тоо ширхэг	Нэрлэсэн үнэ	Бодит үнэ цэн
Хүлээсэн болзошгүй үүрэг			
Харилцагчийн хадгалуулсан хөрөнгө			
Бусад дансд			
Нийт дүн			

19. ХАРИЛЦАГЧДЫН ДАНСД

Актив дансд	Тоо ширхэг	Мөнгөн дүн	Пассив дансд	Тоо ширхэг	Мөнгөн дүн
Харилцагчийн хадгалуулсан мөнгөн хөрөнгө			Харилцагчийн эзэмшилд байгаа үнэт цаас		
Төвлөрсөн хадгаламжийн байгууллага дахь үнэт цаас			Глобал кастодиан банкны эзэмшилд байгаа үнэт цаас /хөрөнгө		
Кастодиан дахь үнэт цаас			Хөрөнгө оруулалтын сангийн эзэмшилд байгаа үнэт цаас/хөрөнгө		
Бусад хөрөнгө			Бусад харилцагчийн эзэмшилд байгаа хөрөнгө		
Нийт дүн			Нийт дүн		

Тэмдэглэл. (Харилцагчдын хадгалуулсан хөрөнгийг тодруулж бусад тайлбар, тэмдэглэл хийнэ.)

.....

.....

.....